

SUD HIMOYASI INSTITUTINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Rahimova Guliston Atamuratovna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Huquq kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: *Mazkur tezisdá O'zbekiston Respublikasida sud himoyasi institutining huquqiy mazmun-mohiyati, fuqarolarning sud orqali huquq va erkinliklarini tiklash mexanizmlari tahlil qilinadi. Amaldagi islohotlar asosida sud himoyasining samaradorligini oshirish yo'nalishlari, shuningdek, instituti rivojlantirishning dolzarb tashkiliy-huquqiy takliflari bayon etiladi.*

Kalit so'zlar: *sud himoyasi, huquq va erkinliklar, konstitutsiyaviy kafolatlar, sud mustaqilligi, adolatli sudlov, advokatura, sud islohotlari, sud qarorlarini ijro etish, elektron sud tizimi, huquqiy mexanizmlar.*

АННОТАЦИЯ: *В тезисе рассматривается институт судебной защиты в Республике Узбекистан, его правовая сущность и механизмы восстановления прав через суд. Анализируются проводимые реформы и предлагаются перспективные направления совершенствования данного института.*

Ключевые слова: *судебная защита, права и свободы, конституционные гарантии, независимость суда, справедливое судебное разбирательство, адвокатура, судебные реформы, исполнение судебных решений, электронное правосудие, правовые механизмы.*

ANNOTATION: *This thesis examines the essence of the judicial protection system in Uzbekistan and the mechanisms for safeguarding rights and freedoms through the courts. It outlines key directions for improving the efficiency of judicial protection based on ongoing reforms and proposes legal and institutional measures for further enhancement.*

Keywords: *judicial protection, rights and freedoms, constitutional guarantees, judicial independence, fair trial, advocacy, judicial reforms, enforcement of court decisions, e-justice, legal mechanisms.*

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida inson huquq va erkinliklarini himoya qilishning eng muhim konstitutsiyaviy kafolatlaridan biri — bu sud orqali himoya qilish huquqidir. Mamlakatimiz Konstitutsiyasida “Davlat xalq irodasini ifoda etadi va uning manfaatlariga xizmat qiladi” degan tamoyil belgilangan bo'lib, ushbu tamoyilning to'laqonli hayotga tatbiq etilishi sud hokimiyatining adolatli, mustaqil va samarali faoliyat yuritishini talab qiladi. Sud himoyasi instituti — faqatgina nizolarni hal qilish vositasi emas, balki huquqiy davlat va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etishning poydevoridir.

So'nggi yillarda O'zbekistonda sud-huquq islohotlari izchil davom ettirilmoqda. Xususan, sudlarning mustaqilligini ta'minlash, sudyalarning professional tayyorgarligi va

javobgarlik tizimini takomillashtirish, sud jarayonlarida oshkoralik va raqobatlashtirilganlik tamoyillarini keng joriy etish, fuqarolarning sudga murojaat qilish imkoniyatlarini oshirish bo'yicha muhim qadamlar tashlandi. Bularning barchasi inson qadrini ulug'lash, ijtimoiy adolat tamoyillarini ro'yobga chiqarish va qonun ustuvorligini kuchaytirishga qaratilgan.

Biroq sud himoyasi institutining hozirgi holati chuqur tahlil etilganda, hali ham tizimda yechim talab qiluvchi masalalar mavjudligi ko'zga tashlanadi. Jumladan, ayrim hollarda fuqarolar uchun sudga murojaat qilish amaliyoti murakkabligi, advokatura xizmatlarining hamma uchun teng darajada yetarli emasligi, sud qarorlarini ijro etish tizimida mavjud muammolar, shuningdek sudyaning kasbiy mustaqilligi va daxlsizligini amaliy ta'minlashdagi ayrim kamchiliklar shular jumlasidan.

Mazkur ilmiy ishda aynan shu masalalar yoritilib, sud himoyasi institutini yanada rivojlantirishning huquqiy, tashkiliy va institutsional yo'nalishlari tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Sud himoyasi institutining mazmun-mohiyati

Sud himoyasi — bu fuqarolarning shaxsiy, mulkiy va boshqa qonuniy manfaatlarining sud organlari orqali tiklanishi, ularga yetkazilgan huquqbuzarliklar uchun adolatli javobgarlikni belgilash va huquqiy himoya kafolatlarini ta'minlash institutidir. Ushbu institutning asosiy maqsadi — har bir shaxsning Konstitutsiyada belgilangan huquqlarini real himoya qilish, davlatning harakatlari ustidan samarali nazorat mexanizmini yaratishdir.

Sud qarorining sifati sud faoliyatining sifati bilan belgilanadi. D. Bazarova o'zining "huquqni muhofaza qilish organlari va ularning xodimlari faoliyatini baholash uchun aniq mezonlarni belgilash zarur" degan fikrida mutlaqo haq. Bular nafaqat hal qilingan ishlar va qo'zg'atilgan ayblovlarning miqdoriy ko'rsatkichlari, balki sifatli baholash imkonini beruvchi ko'rsatkichlar ham bo'lishi kerak. Huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatining asosiy ko'rsatkichi inson huquqlariga hurmat darajasi va ularga jamoatchilik ishonchi darajasi bo'lishi kerak²⁰". Sudyalar ishining sifatini baholashda odatda bir nechta asosiy mezonlar qo'llaniladi, jumladan: sud ish hajmi; bekor qilingan sud qarorlari soni; sudyaning sud qarorlarini taqdim etish sifati; sudyaning ishlarni ko'rib chiqish uchun protsessual muddatlarga rioya qilishi; sudyaning sud etikasi va ijro intizomi normalariga rioya qilishi; sudyaning kasbiy o'sishi; va sudyaning boshqa sud faoliyatida va sud hamjamiyati organlari faoliyatida ishtirok etishi²¹. Biroq, asosiy mezon, o'lchash qiyin bo'lsa-da, baribir quyidagilar bo'lishi kerak: sud jarayonlarining inson huquqlari maqsadiga erishish, buzilgan inson huquqlari va erkinliklarini chinakam himoya qilish yoki tiklash. Bu yerda "Sud qarorlarini qabul qilish bo'yicha qo'llanma" mualliflaridan biri bo'lgan amerikalik sudyaning o'rinli kuzatuvini keltirish o'rinli: "Qaror nafaqat to'g'ri bo'lishi, balki adolatli, oqilona va tushunish oson bo'lishi kerak.

²⁰ Базарова Д. Роль прокурора в обеспечении гарантий прав и свобод участников уголовного судопроизводства // Юридик фанлар ахборотномаси / Вестник юридических наук / Review of law sciences. 2020. № 2. - С. 176.

²¹ См.: Оценка качества разрешения дел в судах. Принципы и предлагаемые критерии качества. Рованиemi, Финляндия. 2006. ISBN 978-951-53-2972-1.

Sud hujjatining maqsadi uni odamlarga tushuntirish, ularni ishontirish va qarorning prinsipiialligi va asosliligi haqidagi shubhalarini yo'qotishdir²². Ushbu qo'llanmani ko'rib chiqish O'zbekiston sud korpusi uchun ham shunga o'xshash qo'llanma zarur degan xulosaga olib keladi. Sud jarayonini tartibga soluvchi qonun hujjatlaridan tashqari, sudylar sud qarorlarini loyihalashda ularga yordam beradigan shunday uslubiy qo'llanmaga ega bo'lishlari muhimdir.

O'zbekiston sud tizimida sezilarli islohotlarga qaramay, sud himoyasi hali ham bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bizning fikrimizcha, odil sudlovni amalga oshirish huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini buzilgan fuqarolar uchun quyidagi muammoga duch kelmoqda. Qonunda tomonlar tengligi e'lon qilingan bo'lsa-da, sudda huquqlarni samarali himoya qilish imkoniyati ko'pincha tomonlarning moliyaviy resurslariga bog'liq. Shuning uchun, sudlar haddan tashqari ko'p bo'lganligi sababli, advokatlarning roli oshadi va sud jarayonining natijasi asosan ularning o'z pozitsiyasini asoslash qobiliyati, tajribasi va malakasi bilan belgilanadi, bu esa ularning xizmatlari narxiga ta'sir qiladi. Bepul yuridik maslahatlar beradigan bir nechta yuridik klinikalar va Advice.uz²³ Milliy huquqiy axborot portalining mavjudligi bu muammoni hal qilmaydi. Jinoyat ishlarida ayblanuvchiga (lekin jabrlanuvchilarga emas) davlat hisobidan advokat taqdim etilsa, fuqarolik ishlarida sud ishtirokchilari bunday huquqqa ega emas. Bizning fikrimizcha, Fuqarolik protsessual kodeksiga huquqlari yoki manfaatlarini buzilgan sud jarayoni ishtirokchilari uchun bunday imkoniyatni taqdim etadigan qoida kiritish zarur.

XULOSA

Shunday qilib, sudda inson huquqlarini himoya qilish sohasidagi sud qarorlarini takomillashtirish barcha subyektiv inson huquqlarini himoya qilish va tiklash uchun sud jarayonini takomillashtirishning mustaqil sohasi sifatida qaralishi mumkin. Sud qarorlari orqali shaxs huquqlari va erkinliklarini himoya qilish - bu sudning tegishli shakllarda amalga oshiriladigan huquqlarni tiklash bo'yicha sud qarorlarini qabul qilishdagi faoliyati. Bu individual protsessual huquqlarni amalga oshirish uchun sharoit yaratish va buzilgan huquqlarni tan olish va tiklashni nazarda tutuvchi sud qarorlarini to'g'ridan-to'g'ri chiqarish orqali ta'minlanadi.

²² См.: Руководство по составлению судебных решений. Федеральный судебный центр США. Четвертое издание. Thurgood Marshall Federal Judiciary Building One Columbus Circle, N.W., Washington, DC 20002-8003. 1991. – С. 9.

²³ В соответствии с постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан “О мерах по дальнейшему совершенствованию системы юридической помощи и доведения населению правовой информации” от 6 сентября 2019 года № 741, Министерством юстиции Республики Узбекистан 12 сентября 2019 года была зарегистрировано ННО «Мадад». Его первоочередной целью является содействие **повышению правосознания и правовой культуры населения путем оказания ему бесплатной юридической помощи**. К сожалению, портал не содержит статистические данные о количестве предоставленных консультаций, поэтому трудно дать оценку его результативности. См.: <https://advice.uz/ru/page/about>, режим доступа открытый.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2022.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Sudlar to‘g‘risida”gi Qonuni (yangi tahriri). – 2021-y.
4. “Advokatura to‘g‘risida”gi Qonun, yangilangan tahrir.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 21.10.2016 yildagi PF-4850-son Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.
6. Базарова Д. Роль прокурора в обеспечении гарантий прав и свобод участников уголовного судопроизводства // Юридик фанлар ахборотномаси / Вестник юридических наук / Review of law sciences. 2020. № 2. - С. 176.
7. См.: Оценка качества разрешения дел в судах. Принципы и предлагаемые критерии качества. Рованиemi, Финляндия. 2006. ISBN 978-951-53-2972-1.
8. См.: Руководство по составлению судебных решений. Федеральный судебный центр США. Четвертое издание. Thurgood Marshall Federal Judiciary Building One Columbus Circle, N.W., Washington, DC 20002-8003. 1991. – С. 9.
9. <https://advice.uz/ru/page/about>, режим доступа открытый